

Vilka faktorer påverkar komposition och val av växter?

– Olika aktörers sätt att arbeta

Eleonor Martinsson

**What Factors Affect the Composition and Selection of Plants?
– Different Actors' Way of Working**

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land, SLU Ultuna

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet

Institutionen för stad och land i Uppsala, LA-avdelningen

Projekt i landskapsarkitektur – EX0529. 15hp, landskapsarkitekturprogrammet

© Eleonor Martinsson 2010

Titel: Vilka faktorer påverkar komposition och val av växter? Olika aktörers sätt att arbeta.

Engelsk titel: What Factors Affect the Composition and Selection of Plants?
– Different Actors' Way of Working.

Nyckelord: växtmaterial, val av växter, växtkomposition, landskapsarkitekt, trädgårdsdesigner, trädgårdsdesign

Handledare: Tomas Lagerström, institutionen för stad och land

Examinator: Anna Tandré, institutionen för stad och land

Bilder och skisser är författarens egna.

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Introduktion

Växter är som konst. Som en levande och dynamisk konstform. En lyckad och långsiktig komposition av växter kräver att designern gör medvetna val. Men vad är det som styr dessa val av växter?

En lyckad växtkomposition tilltalar de allra flesta. Växter kan framhäva andra material. Växten kan fungera som en brygga, eller stå helt för sig själv. Vilket uttryck växten får beror på den som placerat just den växten där. Valet av växt och dess placering är helt avgörande för vilken känsla och vilket uttryck den sedan skapar.

Hur gör landskapsarkitekter och andra aktörer inom branschen sina val? Jag vill med detta arbete hitta de bakomliggande tankarna till ett lyckat växtval.

Bakgrund

I växtgestaltning och komposition finns många olika teorier och kunskaper att ta hänsyn till. Som designer måste man då vara lyhörd och ha ögonen öppna för att möta de behov som finns hos beställaren eller brukarna.

Mitt intresse för växter och deras egenskaper och påverkande uttryck har ökat under min landskapsarkitektutbildning. Litteratur som teoretiskt behandlar växters komposition och gestaltning är omfattande och här presenteras ett urval. Dagens trädgårdskonst har sina rötter i Arts and Crafts -rörelsen med trädgårdskonstnären Gertrude Jekyll i spetsen. I hennes bok *Colour scheme and the flower garden* (1911) skriver hon om hur man kan komponera växter utifrån färgcirkeln. Jekylls teori är att utgå från harmoni eller kontrast. Antingen väljer man harmoniserande färger som ligger bredvid varandra i färgcirkeln eller så väljer man att använda kontrasterande färger som ligger mittemot varandra i cirkeln.

Senare tiders författare inspireras och använder sig fortfarande av Jekylls teorier och idéer. Landskapsarkitekten och universitetsläraren Eva Gustavsson har i *Perennboken* (1989, s. 51-74) skrivit kapitlet Levande tavlor med perenner. Här beskriver hon växtkomposition som en konst; man måste acceptera att ingenting är fult och att det ligger i betraktarens ögon.

Landskapsarkitekten Nick Robinson poängterar i boken *The planting design handbook* (2003, s.16) att designern behöver en bred kunskap inom många områden. Det krävs ett öga för botanik, ekologi, jordbruk, skogsbruk och hortikultur. Robinson jobbar med växten både som struktur och rumskapande element men även växtens visuella och estetiska egenskaper kan berika det redan strukturerade rummet. Robinsons sätt att se på lyckad växtdesign står på tre ben: ekologi, funktionalitet och estetik. Det handlar om att hitta rätt form och rätt yta men även att designern har öga för form och textur och att ha den konstnärliga förmågan att se de rätta tillfällena.

Även Piet Oudolf, arkitekt och trädgårdsdesigner, skriver i sin bok *Designing with plants* (1999, s. 16-17) att en växtdesigner måste arbeta med färgpaletten och tänka som en konstnär. Men han menar också att det inte bara är växtens och blommans färg som spelar roll. Oudolf behandlar i första hand perenner i sin bok

och menar att blommans form och struktur är avgörande för upplevelsen. En blommande fingerborgsblomma må ha samma färg som en ängsvädd, men upplevs helt annorlunda på grund av fingerborgsblommans spirlika blomställning som skiljer sig markant från ängsväddens knapplika blomma. Oudolf vill även framhålla växter som känsloläpande. Vissa växter skapar en ljus känsla, andra en känsla av rörelse. Oudolfs tankar innefattar ett årstidstänkande. Han menar att även om perenner dör under vinterhalvåret så kan ett frostigt gräs påminna oss om sommarens grönska.

Utifrån de olika teorierna om hur man bör tänka och kombinera växter fokuseras undersökningen på hur verksamma växtdesigners förhåller sig till detta. Nick Robinson menar att de kunskaper designers har i ekologi och markvetenskap är avgörande. Piet Oudolf och andra framhåller den konstnärliga förmågan. Hur är det då i verkligheten? Skiljer det sig mellan designers med olika utbildningar i trädgårdsbranschen? Spelar utbildningen någon roll? Och har de tagit till sig de teoretiska kunskaperna och omsatt det till ett arbetssätt i sin process med att välja ut rätt växter?

Syfte

Studien syftar till att undersöka hur olika aktörer, i detta fall landskapsarkitekter och trädgårdsdesigners, arbetar med val av växter. Hypotesen är att de teoretiska kunskaperna och förståelse för växten har en avgörande roll.

Studien ska med andra ord svara på frågan *Hur arbetar olika aktörer med växter?* Delfrågor i arbetet var: *Hur arbetar aktörer med olika karaktärer, storlek och den känsla som växten skapar? Hur förhåller sig aktörer till olika begrepp i skapandeprocessen? Finns det någon skillnad mellan landskapsarkitekters och trädgårdsdesigners sätt att arbeta, i första hand med växter?*

Metod

För att ta reda på hur de teoretiska kunskaperna används i praktiken intervjuades två landskapsarkitekter och två trädgårdsdesigners. Utifrån ett protokoll fick alla svara på samma frågor och påståenden.

Studien avgränsades till samtal med fyra aktörer.

Strukturerad intervju

För att undersöka aktörers sätt att arbeta med växter genomfördes en strukturerad intervju. Metoden går ut på att skapa ett protokoll med förutbestämda påståenden och frågor som alla aktörerna fick svara på. Syftet med protokollet var att ställa aktörerna inför samma frågor och därmed kunna jämföra och bearbeta svaren på ett rättvist sätt (Jacobsen 1993).

Urval

Valet att jämföra dessa yrkesgrupper motiveras av att utbildningsbakgrunden skiljer sig, både i längd och i innehåll.

Landskapsarkitektutbildningen är fem år och behandlar alla typer av utemiljöer och innehåller allt från växtmaterial och växtbiologi till markvetenskap och ekologi. Även formlära är en viktig del av utbildningen, där studenter från början får lära sig att tänka i tre dimensioner, bland annat genom perspektivkonstruktion och genom att göra skisser av platser. Landskapsarkitekter utbildas på Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp och Ultuna (Sveriges Lantbruksuniversitet 2010-05-09).

Utbildning i trädgårdsdesign finns på olika platser i landet och har olika längd, men vanligast är att man har en bakgrund som trädgårdsmästare eller trädgårdsingenjör men valt att arbeta mer med design och form i den mindre skalan (Arbetsförmedlingen 2010-05-31, Sveriges Lantbruksuniversitet 2010-05-31).

Yrkesgruppernas sätt att arbeta med växtmaterial liknar varandra, men behandlar olika skalor. Designern arbetar oftast i den mindre skalan med trädgårdar medan arkitekten kan arbeta i en större skala med exempelvis torg och parker. Båda grupperna finns i samma bransch men arbetar sällan med varandra. Dessa aktörer ses i denna studie som ett representativt urval för jämförelse mellan olika sätt att arbeta med växter och val av dem.

Aktörerna som kontaktades är erkänt kunniga inom området. Landskapsarkitekterna valdes och kontaktades efter samtal med handledare. Trädgårdsdesignerns avsaknad av yrkeskår gjorde att urvalet togs ur yrkesregistrets första utslag.

Medverkande aktörer i studien

En kort presentation av de medverkande aktörerna:

Torsten Wallin, landskapsarkitekt på WSP Group, med mer än 30 års erfarenhet av gestaltning av både mindre och större platser. Wallin har skrivit flertalet böcker i ämnet växter och skapade Mästerrabatten 2009. Samtal med Wallin skedde den 21 april 2010.

Ann-Catrin Thor, trädgårdsdesigner på Grönare Liv samt rådgivare och skribent på tidningen Hemträdgården. Hon har trädgårdsteknikerutbildning i botten, nuvarande landskapsingenjörutbildningen. Thor har 20 års erfarenhet av trädgårdsrådgivning och gestaltning av till största del villaträdgårdar. Samtal med Thor skedde den 27 april 2010.

Lotta Sobeus, landskapsarkitekt på Scenario Landskap. Hon har sedan utbildningens slut 1990 arbetat ett tiotal år som trädgårdsmästare med rådgivning och komposition. Tillsammans med Mikael Wessling driver hon sedan 2002 Scenario Landskap, ett företag som gestaltar och projekterar bland annat bostadsgårdar, förskolegårdar och torg. Samtal med Sobeus skedde den 4 maj 2010.

Aurelio Enciso, trädgårdsdesigner på Slottsträdgården Ulriksdal. Utbildad i Uruguay, men har arbetat i Sverige sedan 13 år tillbaka. Enciso jobbar i första hand med mer småskaliga projekt som trädgårdar och bostadsgårdar. Samtal med Enciso skedde den 4 maj 2010.

Intervjuprotokoll

Protokollet delades in i tre delar (A, B, C) där del A behandlade tre olika stilar och karaktärer, del B tre växtsituationer samt del C tre begrepp som kan ses som modeord i branschen.

Del A handlade om stilarna/karaktärerna: strikt/elegant, romantiskt och lekfullt. De valdes ut för att undersöka dels hur olika aktörer ser på vanliga stilbegrepp och hur de förhåller sig till dem, dels för att se hur aktörer utgår från ett specifikt önskemål och vad det får för konsekvenser. I samband med de tre stilarna valdes en enkel gestaltungsövning där ett träd skulle placeras ut innanför en idegranshäck med stilen/karaktären i åtanke, se bild 1 s. 8. Det kvadratiske parkrummet är utformat med inspiration från *The planting design handbook* (Robinson 2003, s. 60). Avsikten med övningen var att undersöka hur placeringen och val av träd förändras i olika karaktärer. Frågor som ställdes i del A var: Vad betyder stilen/karaktären för dig? Hur arbetar du med just den karaktären i val av växter? Vilka typer av växter passar stilen/karaktären?

Del B tog upp tre situationer som utarbetats ifrån kapitlet *Creating Spaces with plants* i *The planting design handbook* (Robinson 2003, s. 57). De tre bilderna var olika exempel på passager med olika höjd och vidd. Situation 1 var hög och smal vegetation, situation 2 var låg vegetation och i situation 3 var vegetationen låg på en sida och hög på den andra, se bild 2-4 på s. 10. Syftet med de olika situationerna var att undersöka hur medveten man som aktör är om vegetationens skala och måtten på rummet. Huvudfrågan i samband med del B var: Vilken är din känsla för den här bilden?

Till del C valdes tre begrepp som är flitigt använda på landskapsarkitektutbildningen, men även nämnda i media och forskning inom landskapsarkitektur, samhälle och växthantering. Syftet med del C var att undersöka hur aktörer förhåller sig till och arbetar med begreppen dynamik, ekonomi och uthållighet i val av växter. Frågor som ställdes var: Vad betyder begreppet för dig? Förhåller du dig till begreppen? Tar du med dessa i ditt arbete när det gäller växtmaterial?

Utifrån protokollen genomfördes fyra samtal med ovan nämnda aktörer. Efter de olika samtalen sattes svaren mot varandra och slutsatser om olika aktörers sätt att arbeta togs fram.

Resultat

Studien utgick från ett antal frågeställningar som fick svar genom intervjuer med fyra aktörer i trädgårdsbranschen. Samtal skedde med Wallin den 21 april 2010, med Thor den 27 april 2010, med Sobeus den 4 maj 2010 och slutligen med Enciso den 4 maj 2010.

Protokollet innehöll tre delar: Del A: Stilar och karaktärer. Del B: Situationer. Del C: Begrepp.

Del A: Stilar och karaktärer

Den första delen i intervjuerna svarade på frågan hur olika aktörer ser på olika stilar och karaktärer och hur växtmaterial väljs utifrån dessa.

Resultatet i del A sammanfattas i en tabell (1), där tankar och resonemang sätts mot varandra.

	Strikt/elegant	Romantiskt	Lekfullt
L-ark: Wallin	Geometri, strikt ordning, minimalistiskt. Starka former hos växter.	Ängen förebild, perenner i många skikt. Harmoni, mjuka former.	Kontraster, klippt mot friväx. Blå mot gul. Sinnen: Känsel, lukt, smak, doft, hörsel.
L-ark: Sobeus	Två betydelser: Klassiskt el modernt. Arkitektoniska former, stringent. Bladverket viktigt.	Generositet. Detaljrikedom. Skiljer skugg- från solväxter. Mormorsväxter i sol och naturromantik i skugga.	Upptäckande, spännande. Alla sinnen. Locka fantasi. Speciella egenskaper som fröställning och lökar.
Tg-dsgn: Thor	Få arter i vitt och silver. Inramade rabatter. Gräs och buxbom.	Pastellfärgade mormorsväxter. Oregelbundet i harmoni.	Aktivitet, provocerande moment, accessoarer. Kraft och överraskning.
Tg-dsgn: Enciso	Rena växter, ej skräpande. Resliga växter. Kontrast. Naturens form saknas.	Fina perioder, fula perioder. Harmoni. Pion, ros och klematis.	Knäppt och överraskande. Blanda människan med naturen. Ingen växtbegränsning.

Tabell 1: Sammandrag av de olika aktörernas jämförbara tankar och resonemang om olika karaktärer. Förklaring: L-ark; Landskapsarkitekt, Tg-dsgn; Trädgårdsdesigner.

Karaktären strikt/elegant ger upphov till ett tydligt svar hos alla aktörer i frågan ”Vad betyder stilen/karaktären för dig?”. Alla har olika ord för att förklara vad karaktären är för dem, men det kan sammanfattas i geometri och hög skötselgrad. Det ska vara rena linjer och starka former när det gäller växter. Det gäller även andra material som exempelvis stenar och gångar. Gräs är för alla aktörer en passande växt, tillsammans med klippta buskar och häckar. Enciso¹poängterar att växterna ska vara rena och inte skräpa ner, det är viktigt med prydlighet.

1 Aurelio Enciso, trädgårdsdesigner Slottsträdgården Ulriksdal. Samtal den 4 maj 2010.

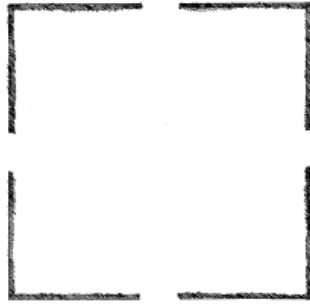

Bild 1: Som ett led i undersökningen, Del A, fick aktörerna en bild av ett parkrum, 16x16 meter, bildat med idegranshäck och små öppningar/avbrott. Aktörerna fick rita träd i rutan som ett svar på frågan "Var placeras träd för att förstärka en viss karaktär?"

När aktörerna placerar ett träd i parkrummet med tanke på den givna karaktären, bild 1, placeras det antingen i mitten eller i ett hörn. Sobeus² menar att ett sidoställt träd inte fungerar för att få en strikt känsla, medan Enciso menar att ett mittplacerat träd ger stringens men inte elegans. Wallin³ vill skapa en extra karaktär åt rummet och därmed välja träd utifrån stam och bladverk som kan tänkas samspela med idegranshäcken. Den vita färgen återkommer i växtvalet hos flera av aktörerna, i form av vitstammig himalayabjörk eller vitblommig magnolia. Vitt är enligt aktörerna en fin kontrast mot den mörkt gröna idegranshäcken.

Den romantiska karaktären är för alla aktörer lika med färgharmoni. Wallin och Sobeus inspireras av och resonerar kring naturromantiken med ängen eller lunden som förebild och Thor⁴ är inne på den engelska landskapsparken med dess naturromantik. Alla använder begreppet mormorsväxter dit växter som pion, ros och klematis räknas. Enciso säger sig vara invallad i mormorsväxt-tänket utan att egentligen vilja det, han menar dock att om en kund vill ha en romantisk trädgård så blir den alltid tillfredsställd med rosor och pioner. I den här karaktären gör det inget om växter skräpar ner lite, enligt Enciso, det ger bara en dimension av föränderlighet som han tycker hör till romantiken.

Vid gestaltungsövningen, att placera ett träd i det givna parkrummet, bild 1, vill tre av fyra aktörer minska känslan av strikthet som finns i den befintliga häcken. Sättet de gör det på är olika. Wallin och Sobeus placerar träd oregelbundet medan Thor väljer buskskikt. Enciso däremot använder sig av det klassiska rutnätet och placerar trädet i mitten. Vad gäller växtvalet så är alla eniga om att blommande träd skulle kunna förstärka karaktären ytterligare.

Den sista karaktären som tas upp under intervjuerna är den lekfulla. Resonemanget och tankarna blir genast friare, aktörerna säger sig inte vara begränsade utan kan jobba på ett friare sätt. Wallin vill att alla sinnen ska aktiveras, det blir därför viktigt att välja växter som går att äta, som doftar gott eller är spännande att ta på. Även hörseln kan aktiveras med växter som rör sig och skapar ljud, exempelvis gräs och bambu. Thor vill skapa kraft och överraskningar och bjuda in besökaren att leka, även om det "bara är till sinnet". Även Sobeus och Enciso vill bjuda in människan att bli ett med naturen. I den

2 Lotta Sobeus, landskapsarkitekt Scenario Landskap. Samtal den 4 maj 2010.

3 Torsten Wallin, landskapsarkitekt WSP Group. Samtal den 21 april 2010.

4 Ann-Catrin Thor, trädgårdsdesigner Grönare Liv. Samtal den 27 april 2010.

lekfulla karaktären kan man ta ut svängarna lite mer. De känner ingen större begränsning i växtval, så länge växten tillför det lilla extra.

Trädplaceringen i gestaltungsövningen för den lekfulla karaktären är väldigt olika för alla aktörer. Wallin skapar en katsuralund, Thor ett vårdträd i form av en rönn. Sobeus går lite utanför ramen och gör fem rum med olika trädgångar. Enciso tycker att karaktären är svår, de andra är för honom förutsägbara och lätta att gestalta. I den lekfulla karaktären måste han utmana sig själv och kommer på den korta tiden inte fram till något han är nöjd med.

Sammanfattningsvis så är aktörerna till stor del samstämmiga när det gäller de olika stilarna och karaktärerna. De har alla liknande uppfattning om hur man kan jobba med växter för att förstärka karaktären. I valet av växter är det viktigt att växten kommer att tillföra något till anläggningen. Här finns ingen större skillnad mellan olika aktörer. Arbetet med karaktärer och stilar är liknande hos både landskapsarkitekter och trädgårdsdesigners. Det visar sig att aktörernas sätt att gestalta och välja växter förändras och anpassas till karaktärerna.

Del B: Rumsskapande växter

Den andra delen gav svar på hur aktörer sätter sig in i växtens skala och vilken känsla den skapar. Resultatet av de olika aktörernas sätt att se på rumsskapande växter summeras i tabell 2.

	Situation 1: Hög och smal vegetation 	Situation 2: Låg vegetation 	Situation 3: Låg och hög vegetation
L-ark: Wallin	Nedtryckande känsla. Fungerar som portal, men svår som gång.	Bra stöd att orientera sig efter på högerkant. Känns soligt och öppet.	Dynamik finns, stomme och fri utblick.
L-ark: Sobeus	Hotfull, man känner sig liten. Olika växt, olika känsla.	Strandhedskänsla. Viktigt med horisontellt sammanbindande växter.	Mindre hotfull än situation. 1. Känns strikt och trist. Uppstickare saknas, livet och det lekfulla.
Tg-dsgn: Thor	Negativ känsla. Känns mörkt. Barrväxter.	Ospännande.	Positiv känsla. Stöd som ge trygghet. Utblicksmöjlighet.
Tg-dsgn: Enciso	Mastodont, övermäktig natur. Känns som en gång. Kräver blickfång.	Känsla av passage. Vill inte stanna upp. Enhetlighet krävs.	Inte helt trygg. Den höga sidan ger en bas, men lekfullhet saknas.

Tabell 2: Kontentan av de olika aktörernas tankar kring situationer med olika rumsskapande växter. Förklaring: L-ark; Landskapsarkitekt, Tg-dsgn; Trädgårdsdesigner.

Resultatet av del B visade sig ge olika utslag hos de olika aktörernas sätt att arbeta med former och storlekar hos växter.

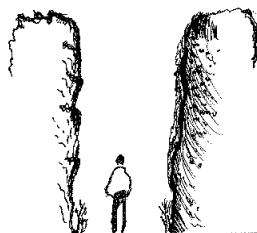

Bild 2. Situation 1: Här ses en smal och hög vegetation, vilken känsla skapar den?

Den första situationen, med hög och smal vegetation, framkallar en känsla av obehag hos alla aktörer. Aktörerna sätter sig in i bilden och tycker att man känner sig liten i förhållande till de enorma växterna. Wallins första tanke är att det endast är två växter, som i en portal, medan Sobeus och Enciso ser bilden som att det är en gång som fortsätter. Det finns en viss skillnad i känsla, beroende på om man ser det som portal eller som en gång. En portal gör att det känns tryggare menar Wallin, det kan ses som en pampig entré till en anläggning som vill visa på makt. Sobeus anser att situationen upplevs olika beroende på vad det är för växt. Hon menar att en syren ger en lekfullare känsla än en barrväxt. På frågan om aktörerna själva är bra på att sätta sig in i bilden av det de själva ritat påstår alla att man inte skulle ha använt den här situationens mått. Växterna är för höga och mellanrummet för litet.

Bild 3. Situation 2: Här ses en låg vegetation, vilken känsla skapar den?

I situation 2 är svaren något divergerande. Landskapsarkitekterna Wallin och Sobeus ser det här som en väl disponerad plats där det är lätt att orientera sig efter det stöd som finns på vänster sida. Både Sobeus och Wallin ser situationen som en del i ett större sammanhang, exempelvis en strandhed i ett öppet och soligt läge. De anser även att platsen har en bra komposition mellan ytorna vilket inte trädgårdsdesignerna Enciso och Thor gör. De lockas inte av situationen. De tycker den är ospännande och något som man endast passerar. Deras åsikt är att planteringsytorna behöver arbetas med stora penseldrag och en fond för att det hela ska sättas ihop till ett sammanhang.

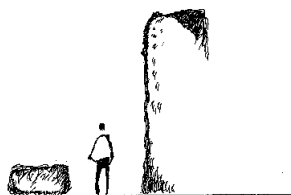

Bild 4. Situation 3: Här ses kombinationen låg och hög vegetation, vilken känsla skapar den?

Den sista bilden, situation 3, är tänkt att vara en slags mellanväg mellan de två första situationerna. Aktörerna har olika syn på detta. Sobeus och Enciso hävdar att det saknas något, det finns en bra stomme men det lilla extra saknas. Thor å andra sidan, ser mycket positivt på den här bilden. Likaså Wallin som menar att dynamiken fungerar bra här, tryggheten i höger sida och möjlighet till utblick till vänster. Wallin har dock en invändning, hans åsikt är att vänster sida alltid ska vara skyddad. Han anser att människan orienterar sig oftare till vänsterkanten och det blir lite orymiskt när högersidan är skyddad som i detta fall.

För att sammanfatta del B är svaren motstridiga. Känslorna för situationerna är olika. Landskapsarkitekterna Wallin och Sobeus ser bilderna som något mer än den enkla tvådimensionella bild det är och tänker sig situationerna tagna ur ett större sammanhang. Trädgårdsdesignerna Thor och Enciso ser bilden som att den står för sig själv och inte i någon extra dimension.

Del C: Begrepp i tiden

Den sista delen i intervjuerna undersökte hur aktörer behandlar begreppen dynamik, ekonomi och uthållighet i sin skapandeprocess.

Tabell 3 innehåller aktörernas sammanfattande sätt att se på de olika begreppen när det handlar om gestaltning och val av växter.

	Dynamik	Ekonomi	Uthållighet
L-ark: Wallin	Utveckling, flera upplevelser över tiden. Arbetar med dynamik jämt.	Betyder mycket. Stor mängd ger stor harmoni. Högt kvalitetskrav från början.	Checklista. Ståndort, proveniens, e-planta. Tänker ofta på att spara naturmark. Långsiktighet.
L-ark: Sobeus	Hållbar stomme, anläggning utvecklas.	Grund/nödvändighet. Skötsel är pengar, tid är pengar. Frihet i gestaltandet med eftertanke på ekonomi.	Eftertanke vid materialval. Stommen måste vara tillförlitlig.
Tg-dsgn: Thor	-	Kundberoende. Kan kännas begränsande. Prutar aldrig med växter.	Två betydelser: Kompost, kretslopp och utvecklingen framåt.
Tg-dsgn: Enciso	Förändring. Stånds Anpassade växter. Kund viktig för att det ska fungera på sikt, med skötsel osv.	Konceptet viktigare än ekonomi till en början. Anläggning fylls sedan efter ekonomin. Anv. befintligt material.	Skrämmande viktigt. Arbetar för att få anläggningar att hålla länge.

Tabell 3: Aktörernas olika sätt att se på dynamik, ekonomi och uthållighet i gestaltning och växtval. Förklaring: L-ark; Landskapsarkitekt, Tg-dsgn; Trädgårdsdesigner.

Begreppen dynamik, ekonomi och uthållighet gör aktörerna till en början lite brydda. Det krävs lite eftertanke innan svar kommer.

Wallin jobbar hela tiden dynamiskt, med tankar på den fortsatta utvecklingen över tiden och hur upplevelsen förändras. Sobeus jobbar med dynamik genom att skapa en hållbar stomme, som annat kan anpassas till. Enciso ser dynamiken som förändring över tiden, dels årstider men även under årens lopp. Thor jobbar inte med begreppet dynamik.

Begreppet ekonomi ger olika utslag i de olika intervjuerna. Thor arbetar som egenföretagare och är beroende av kunder, så ekonomin spelar en avgörande roll.

Kunden står alltid i första rummet menar Thor, och en god kontakt med kunden speglas i verksamheten. I ett gestaltande syfte kan ekonomin vara en begränsning enligt Thor, men säger sig aldrig pruta på växtens kvalitet utan väljer då billigare beläggningsmaterial såsom betongsten istället för natursten. Thor påpekar också att det är viktigt att känna av hur intresserad kunden är av anläggningens skötselkostnad då ekonomin har en avgörande roll i val av växter. Är kunden inte villig att lägga ner tid och pengar är exempelvis en tidskrävande, klippt avenbokshäck inget alternativ.

Wallin å andra sidan jobbar i ett större företag och där har kunden oftast inga större begränsningar i ekonomin. I sådana fall går Wallin alltid ut med höga kvalitetskrav och lägger ribban högt. Visar det sig sedan att ribban ligger för högt är hans lösning att inte köpa färdigutvecklade plantor, utan nöja sig med det billigare alternativet, exempelvis pluggplantor och häckplantor. Dock menar han att tätt planterade och stora mängder växter tillför mycket och ger en bra harmoni, så helst vill Wallin inte pruta på priset.

Sobeus och Enciso svarar båda att i ett tidigt gestaltande skede är ekonomin inget de tänker på, utan arbetar mera konceptuellt. Sobeus känner en frihet i gestaltningen men med en viss eftertanke gällande ekonomin. Enciso menar att när konceptet är färdigt uppfylls det utifrån den ekonomiska situationen. Enciso förespråkar även starkt bevarande av växter som finns på platsen, vilket kan ses som en besparing för både miljö och plånbok.

Om det tredje begreppet – uthållighet – säger Enciso så här: ”Uthållighet är skrämmande viktigt; misslyckas är att behöva göra om något efter tio år”. Sobeus och Wallin arbetar med uthållighet främst genom val av ståndortsanpassade växter och genom att inte använda ändliga resurser som gårdsgrus, som kommer från rullstensåsar. I växtvalet menar de att ståndortsanpassat, svenskt material spar miljön genom minimering av transporter och onödig vattning då växterna lätt anpassar sig till den tänkta miljön. På sikt är också skötseln mindre hos de ståndortsanpassade växterna. Wallin arbetar utifrån checklistor på sin arbetsplats som föreskriver bland annat E-plantor och rätt proveniens. I begreppet dynamik nämner Sobeus en hållbar stomme som håller med åren. Även i begreppet uthållighet tar hon upp det; ”Man kan aldrig chansa på stommen, den måste vara säker för att hålla mer än två säsonger”.

Thor ser uthållighet i den mindre skalan, i ett kretsloppstänkande med kompost. Thor menar även att uthållighet är viktigt för att skapa anläggningar som håller i framtiden och inte bara i ett fåtal år.

Del C ger det tydliga svaret att aktörerna jobbar på olika sätt och att deras bakgrund har betydelse.

Diskussion

Studiens syfte var att undersöka hur olika aktörer arbetar med val av växter. Huvudfrågorna har varit: Hur arbetar växtdesigners med växtval? Vad utgår de ifrån? Och slutligen: Finns det någon skillnad mellan landskapsarkitekters sätt att arbeta jämfört med andra aktörer, till exempel trädgårdsdesigners? De aktörer jag intervjuade hade alla sina egna metoder för valet av växter. Genom det strukturerade protokollet hittade jag skillnader och likheter i de olika

metoderna, och att yrkesbakgrunden och utbildningen spelar roll. Under studiens gång har jag insett att oavsett vilken utbildning och erfarenhet man har är det avgörande att inte endast slumpvis välja växter utifrån vad man personligen tycker är vackert. Det är viktigt att skaffa sig erfarenhet och att anpassa växtvalet efter kundens önskemål och vad som passar på platsen.

Del A: Olika karaktärer

För att växterna ska få sitt rätta uttryck i en karaktär utgår alla aktörer i första hand från växtens form och struktur. Resultatet visar att alla aktörers tankar liknar varandra. Prydnadsgräs väljs som en passande växt till ”strikt och elegant”. Det kan bero på att den stil som är modern i dag är just ”strikt och elegant” och formstarka gräs har under de senaste åren blivit mer populära (Alaby 2005). Om frågan ställts för 10 år sedan hade svaret troligtvis blivit annorlunda. Svaren hade antagligen påmint om vad landskapsarkitekterna Wallin och Sobeus uttryckt. De båda väljer att ta upp klassiska renässans- och barockanläggningar som det historiska sättet att arbeta med ”strikt och elegant”. Detta till skillnad från trädgårdsdesignerna Thor och Enciso som enbart ser den moderna versionen. En förklaring till detta kan vara landskapsarkitektutbildningens sätt att relatera och vårda historien i parker och trädgårdar (Sveriges Lantbruksuniversitet, 2010-05-09).

Gestaltningsövningen, se bild 1 på s. 8, är inspirerad av Robinson. I sin bok *The planting design handbook* (2003, s. 58-60) skriver han att symmetri skapas vid ett mittplacerat träd. Denna symmetri ger enligt Robinson ofta platser en strikt karaktär. Enciso är inne på samma teori vid sin placering av träd i ”strikt och elegant”, men han anser att det inte blir elegant med mittplacering, endast strikt. Däremot väljer han att placera trädet i mitten i den romantiska karaktären, vilket står i kontrast till de andra aktörernas idé om att minska den strikta känslan i idegranshäcken med hjälp av en osymmetrisk placering i den romantiska karaktären. Robinsons teori (2003, s. 60-61) är att den osymmetriska placeringen ger dynamik till en statisk plats. Om det är denna teori aktörerna inspirerats av är svårt att veta. Jag tror att de i första hand tänker att den osymmetriska placeringen minskar den strikta känslan.

Del B: Olika situationer

Jag ser en tydlig skillnad i sättet att arbeta med växters storlek och skala och den känsla som aktörerna vill skapa. Vad gäller situation 1, se bild 2 s. 10, där vegetationen ”hög och smal” visas är alla överens om att den känns hotfull och nedtryckande. Inspiration till bilden fanns i *The planting design handbook* (2003, s. 57) där Robinson menar att för högt och smalt planterat växtmaterial ger en känsla av obehag och otrygghet. Robinsons råd för en lyckad och trygg plantering är ett förhållande mellan höjd och bredd som är mellan 1:2 och 1:4. Aktörerna i studien har förmågan att känna av den otrygga känslan. Dock pekades höjden ut som det stora problemet och inte bredden mellan växterna, att jämföra med Robinsons uppfattning att kompositionen blir bättre om avståndet mellan växterna är större. Min åsikt är att aktörerna i studien förmodligen arbetar och tänker mer på växtens omfång i höjd än i omfång på marken.

I situation 2, bild 3 s. 10, finns skillnader i svaren mellan landskapsarkitekterna och trädgårdsdesignerna. Landskapsarkitekterna Wallin och Sobeus ser denna bild som en del av något större, medan trädgårdsdesignerna Thor och Enciso ser gestaltningssituationen på bilden mest som en transportsträcka man passerar utan att lägga större vikt vid den. Även denna bild är inspirerad av *The planting design handbook* (2003, s. 56) och Robinsons åsikt är att alltför låg vegetation gör det svårt att orientera sig och tryggheten försvinner. Enciso och Thor kanske använder denna teori då de anser att det mest är en ointressant transportsträcka. Ytterligare en skillnad är att trädgårdsdesignerna anser att bilden står för sig själv och ser den som den är, i endast två dimensioner. Då landskapsarkitekterna ser situation 2 som en del i ett större sammanhang kan detta ses som ett resultat av att landskapsarkitekter i större utsträckning arbetar med tredimensionella bilder i form av bland annat perspektiv.

Den sista situationen, 3, bild 4 s. 10, är ett mellanting och en kombination av högt och lågt. Två av aktörerna anser att bilden är dynamisk i och med tryggheten i den höga växten och möjlighet till utblick på den låga sidan. De andra två anser att ett mellanting kanske är i tråkigaste laget, som en mellanväg som inte når upp till några bättre kvaliteter.

Resultatet av undersökningen tyder på att det är bättre att testa sig fram till den höjd på växter som ger både trygghet och orientering utan att skapa en klaustrofobisk känsla. Det håller alla aktörerna med om. En mellanväg löser inte alltid problemet. Robinson (2003, s. 56-58) påpekar att en gång med höga växter kan kännas trygg att gå i efter att ha vandrat mellan enbart låga växter. Resultatet kan tolkas olika beroende på om man sätter bilderna i ett sammanhang eller inte. Sätts bilden inte in i ett sammanhang kan det som Enciso och Thor anser vara trist, men ingen situation är helt utan sammanhang. Här blir det tydligt att tankarna går isär hos de olika aktörerna. Om det beror på olika utbildning och bakgrund eller bara olika synvinklar är svårt att fastställa. Men min tolkning av svaren i del B är att det är viktigt att sätta allt i ett större sammanhang och att relationen med omgivningen är betydelsefull.

Del C: Olika begrepp

Frågan om hur arbetssätten skiljer sig åt mellan yrkesgrupperna får ett svar och avgörs när aktörerna resonerar kring begrepp. Generellt kan man säga att trädgårdsdesignernas förhållningssätt till begreppen handlar mer om att skapa den mindre platsen, vilken omfattning och vilken konsekvens förändringen får där. Landskapsarkitekternas sätt att se på begreppen är deras sätt att förutspå gestaltningens och växtvalets konsekvenser i ett större sammanhang och se vad som händer på sikt, både för den lilla platsen men även vår miljö som helhet. Resultatet är för mig en direkt översättning av att utbildningsbakgrunden spelar en avgörande roll.

Landskapsarkitekterna Wallin och Sobeus har ett djupare förhållningssätt när det gäller dynamik, ekonomi och uthållighet. Deras svar behandlar inte bara arbetet med växter utan hur begreppen är viktiga i sammanhanget.

Trädgårdsdesignerna Thor och Enciso är mer fokuserade på växten och att göra det bästa för den. I det här skedet av intervjun får jag en bild av skillnader mellan hur landskapsarkitekterna arbetar med projekt jämfört med trädgårdsdesignerna. Jag ser det som att landskapsarkitekterna arbetar med ett

vidare perspektiv medan trädgårdsdesignerna arbetar mer på detaljnivå. Detta kan kanske förklaras av de båda yrkenas olika utbildningar. Under den längre landskapsarkitektutbildningen finns tid att studera samband mellan ekologiska och markvetenskapliga förhållanden (Sveriges Lantbruksuniversitet 2010-05-09) medan man i kortare trädgårdsutbildningar som trädgårdsdesignutbildningar, studerar växter på ett praktiskt sätt och hur en anläggning fungerar (Sveriges Lantbruksuniversitet 2010-05-31).

I svarsjämförelsen blir det tydligt att arbetsplatsen och företagets storlek är avgörande speciellt i resonemang om ekonomins betydelse. Landskapsarkitekten Sobeus och trädgårdsdesigner Thor driver båda sina egna, mindre företag där varje kunds vilja måste tillgodoses på bästa sätt, det märks inte minst vid deras resonemang runt begreppet ekonomi. De poängterar båda att ekonomin är mest avgörande, att varje kund måste bli nöjd. Detta kan sättas i kontrast till Wallin och Enciso som båda arbetar på större företag, de säger båda att ekonomin är viktig, men att den inte är avgörande.

Wallin förordar gärna äldre växtmaterial för att anläggningen snabbt ska kännas uppvuxen, vilket är ett resonemang som ingen av de andra aktörerna styrs av. Wallin har även en checklista som företaget tagit fram för att uppnå vissa miljömål. På listan rekommenderas bland annat svenskt material och E-plantor. Detta är ett annorlunda sätt att arbeta på jämfört med de andra aktörerna. Det beror dock kanske mer på företaget än Wallin som enskild person, men att arbeta utifrån vissa krav ger en annan utgångspunkt när det gäller valet av växter. Med checklistan känns valet av växter precist och genomarbetat. Det betyder inte för den skull att de andra aktörernas växtval är mindre precist, men Wallins sätt att arbeta är lättare att följa och förstå då det finns på papper.

Enciso arbetar mycket med att bevara befintliga växter på platsen, vilket är bra ur både ekonomisk och uthållighetsmässig synvinkel. De växter som trivs bör få växa kvar anser Enciso. Det kan jämföras med Wallin som ofta inspireras av ängen och naturmarker, vilket i många fall betyder att spara mycket befintlig mark och växter. Jag tolkar dessa sätt att tänka som liknande tankar, men olika sätt att hantera det.

Thor hade svårt att definiera begreppet dynamik. Dynamik för mig och även för landskapsarkitekterna i studien betyder att det finns en tanke bakom kombinationer av växter och hur de utvecklas med tiden. Thors svar på uthållighet kan dock ses som ett svar även på dynamik där hon tar upp utvecklingen över tid som viktig. Hur man definierar begreppen spelar egentligen mindre roll. Det jag kallar dynamik, ekonomi och uthållighet kan för någon annan vara hållbar utveckling eller långsiktiga tankar. Det viktiga är att vi alla förstår vikten av att tänka sig för och använda våra resurser på ett bra sätt.

Felkällor

Under arbetets gång insåg jag att karaktären ”lekfullt” var lättare för aktörerna att diskutera än ”strikt och elegant”; kanske hade utslaget blivit annorlunda om den lekfulla karaktären varit den första punkten i intervjun i stället för ”strikt och elegant”. Resultatet kunde även ha fått ett annat utslag om de tre delarna kom i annan ordning, då aktörernas svar på del B och C tydligt kan kopplas samman med resultat i del A.

De bilder jag ritat till del B kunde ha varit tydligare för att minska utrymmet för fria tolkningar, resultaten hade då varit lättare att jämföra. En annan möjlig svaghet kan vara valet av begreppet uthållighet. I dag är det närbesläktade begreppet hållbar utveckling ett modeord i media och hela samhället. Att i stället använda begreppet hållbar utveckling i undersökningen hade kanske gett mer utvecklade och nyanserade svar, eftersom aktörerna med största sannolikhet har en någorlunda genomtänkt idé om innebörden av begreppet.

För övrigt kan anmärkas att urvalet kunde ha gjorts på annat sätt genom att välja en annan grupp än trädgårdsdesigners då de inte har en gemensam bakgrund eller yrkeskår vilket kan ha gjort det svårare med jämförelser mellan aktörerna.

Reflektion

Utifrån mina intervjuer har jag fått svar på hur man som aktör i trädgårdsbranschen arbetar med stilar och karaktärer och växtmaterial på olika sätt. Ämnet är stort och i slutänden är det svårt att säga vad som är rätt och fel. Det vore därför intressant att följa upp undersökningen genom flera intervjuer och ett utökad antal aktörer för att nyansera och finna stöd för mitt resultat.

Jag ville undersöka vad som avgjorde ett lyckat växtval. Svaren på den frågan är att ingen formel eller regelbok finns att följa. Utifrån de fyra intervjuerna kom jag ändå fram till att god växtkunskap och att ha brukaren i centrum underlättar ett lyckat växtval. Detta resultat tyder på att den sociala biten i kontakten med brukare är en grundsten, något som borde ingå till större del i utbildningen. Verksamma aktörers kunskap om växter kan peka på att utbildningsbakgrunden har avgörande roll. Praktisk och teoretisk kunskap gör att växtens karaktär kan lyftas fram och att växten hamnar på rätt plats och i rätt jord och därmed etablerar sig och visar att designern har lyckats. Bland aktörernas intervjusvar framkom flera tankar om bevarande av befintlig växtlighet, ekonomiska aspekter och anläggningarnas utveckling och hållbarhet över tid. Detta är aspekter som alltid bör ingå i ett ansvarsfullt arbete med våra gröna anläggningar.

Referenser

Tryckta källor

- Gustavsson, Eva (1989). Levande tavlor med perenner. I Bengtsson, Rune, Berglund, Karin, Bosch-Willebrand, Ilge, Gustavsson, Eva, Hammer, Mårten, Hermelin-Jungstedt, Inga, Lorentzon, Kenneth, Lövkvist, Bengt, Nilsson, Evert & Zetterlund, Henrik. *Perennboken med växtbeskrivningar*. Stockholm: LT, s. 51-74.
- Krag Jacobsen, Jan (1993). *Intervju: konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur.
- Jekyll, Gertrude (1911). *Colour scheme in the flower garden*. London: Country Life.
- Oudolf, Piet & Kingsbury, Noël (1999). *Designing with plants*. London: Conran Octopus.
- Robinson, Nick (2003). *The planting design handbook*. 2 uppl. Aldershot: Ashgate.

Elektroniska källor

- Alaby, Carina (2005). *Trender på den svenska perennmarknaden = Trends on the Swedish market for perennials*. Examensarbete. (Elektronisk) Hämtad från: < <http://epsilon.slu.se/10000294.pdf> > (2010-05-04)
- Arbetsförmedlingen (2010). *Utbildningar* (Elektronisk) Hämtad från: < <http://www.arbetsformedlingen.se/Forarbetssoekande/Yrke-och-framtid/Yrkesinformation/Yrken-A-O.html?url=-491989159%2FYrken%2FYrkesBeskrivning.aspx%3FiYrkeId%3D408&sv.url=12.78280711d502730c1800072> > (2010-05-31)
- Sveriges Lantbruksuniversitet (2010). *Utbildningar* (Elektronisk) Hämtad från: < [http:// utbildning.slu.se /vara_utbildningar/kandidatoyrkesprogram/ Tradgardsingenjor/Utbildningen/Ramschema/](http://utbildning.slu.se/vara_utbildningar/kandidatoyrkesprogram/Tradgardsingenjor/Utbildningen/Ramschema/) > (2010-05-31)
- Sveriges Lantbruksuniversitet (2010). *Utbildningar* (Elektronisk) Hämtad från: < [http://utbildning.slu.se/vara_utbildningar/kandidatoyrkesprogram/ Landskapsarkitekt_Uppsala/ Utbildningen/Ramschema/](http://utbildning.slu.se/vara_utbildningar/kandidatoyrkesprogram/Landskapsarkitekt_Uppsala/ Utbildningen/Ramschema/) > (2010-05-09)